

T HILDA KEMAL

Bir yıl önce öldü. Magdi Rufer, Raşit Gögçeli, Jülide Aral, Zülfü Livaneli Yaşar Kemal'i dünyaya tanıtan Thilda'yı anlattılar...

■ 4. SAYFADA

+ Bir Thilda Kemal yaşadı

BERAT GÜNÇİKAN

Yaşar Kemal'in elli küsur yıllık eşi, on yedi romanının İngilizce çevirmeni... Ölümü ile ilk kez kamuoyunun karşısına çıkarılmış ve böyle tanıtılmıştı. Kocasına kadar dedesi de ünlüydü. Padişah Abdülhamit'in baş doktoru Jak Mandil Paşa'nın torunuydu. İsimsizdi ama babası da önemli bir kişiydi, Osmanlı Bankası'nın Genel Müdürlüğü'nü yapmıştı. Oysa Thilda Kemal yetmiş sekiz yıllık bir zaman kaplamıştı bu dünyada ve insanlara, eşyalara dokunmuş, ülkeler gezmiş, diller öğrenmiş, çocuk doğurmuş, hapislere girmiş, gülmüş, kederlenmişti... O, hayatı, babası, dedesi ve kocasının ördüğü kimliğinin dışında da gezinmişti. Ve o zaman hep eksiltilecek,

sınırlanarak anlatılıyordu... Oysa o da kendisinin olan bir hayat yaşamıştı:

1923 yılında doğmuştu. İngiliz Okulu'nda eğitim görmüş, olgunluk sınavını vermek için gittiği Atina'dan birincilikle dönmüştü. İstanbul'da Rum bir doktorla evlenmiş, misyoner ruhu taşıyan kocasıyla Kenya'ya gitmişti. Oğlu Raşit Göğçeli, İkinci Dünya Savaşı sırasında çıkılan bu yolculuk için "O dönem herkes gidiyormuş" tanımını kullanıyor. Raşit Zaire'de doğmuştu. O iki yaşındayken evliliği sonuçlandırıp Süveyş Kanalı üzerinden İstanbul'a dönmüş, annesinin Şişli'deki evine yerleşmiş, 1948'de de İngiliz NAFEN haber ajansında çevirmenlik yapmaya başlamıştı. Thilda ile Yaşar Kemal, bir arkadaş toplantısında tanışmışlardı. Thilda'nın bir ağızdan okunan bir Karacaoğlan türküsü-

Thilda Kemal'in ölümünün üzerinden bir yıl geçti. Yaşar Kemal'in 17 romanını İngilizceye çevirmiş, en sıkı eleştirmeni olmuştu. Her 14 Temmuz'da Fransız İhtilali'ni kutlamış, insan hakları için atılan her adımı sevinçle karşılamıştı. Ant ve Ararat Yayınları'nı ayakta tutan oydu.

ne katılması Yaşar Kemal'i etkilemişti. Türekü'yü nerede öğrendiğini sorduğunda, "Per-tev Naili Boratav'dan" yanıtını almıştı. Bu ilişkilerinin de başlangıcı olmuştu. Evlendiklerinde altı yedi yaşlarında olan Roje'yi evlat edinen Yaşar Kemal, adını Raşit olarak değiştirdi. Raşit, Şişli'de anneanesiyle yaşayacak, annesini seyrek görecekti.

Yaşar Kemal, Türkiye İşçi Partisi'nin Malatya Renkli Sineması'nda yapılan İkinci Büyük Kongresi'nde "işçi olmayan kesim" listesinde Genel Yönetim Kurulu'na seçildiğinde Thilda'da yanındaydı. Parti bünyesinde Doğan Özgüden, Fethi Naci ve Yaşar Kemal'in kuruculuğunda, Özgüden'in sahip ve yazışmaları müdürlüğünde haftalık bir dergi çıkarmaya karar verdi. Ant'ın ilk sayısı 3 Ocak 1967'de yayımlandı.

Ant sadece TİP'in sözcülüğünü yapan bir dergi değildi, yayınevi olarak da çalışıyordu. Sabiha Sertel'in "Roman Gibi"si, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın "27 Mayıs ve Yön" kitapları Ant'ın imzasını taşıyordu. Dr. Kıvılcımlı'nın "Metafizik Sosyolojisi"nde ise Ararat Yayınevi'nin imzası vardı ve Thilda Kemal, tıpkı Ant'ta olduğu gibi bu yayınevinin çalışmalarına da aktif olarak katılmıştı. Tashihten çeviriye, baskıyı takipten günlük sorunları karşılamaya yayınevinin ayakta kalması için uğraşıyordu... Sosyalist mücadele için bunca çalışmasına rağmen Thilda Kemal'in TİP ile organik bir bağı olmamıştı.

Evlerinde iki çalışma odası vardı, biri Yaşar, diğeri Thilda Kemal'in. Biri roman yazıyor, diğeri çeviri yapıyordu. Kemal'in İngilizce'ye çevrilen on yedi romanında Thilda Kemal'in imzası vardı. Ölümünden sonra yayımladığı "Karıncanın Su İçtiği Yer" romanını Thilda'ya ithaf eden Yaşar Kemal şöyle diyordu:

"Thilda, bu kitabı yarıya kadar okumuştun. Çok sevdiğin yerler vardı. Kitapların hakkında çok konuşmazdın, methetmezdi. Seneler sonra bir gün bana, 'En iyi kitabın Binboğalar Efsanesi' dedi. Ben de 'Haklısın bana da öyle geliyor' dedim. Thilda, bu kitabı çok sevmişti. Öldükten sonra bu bana bir çeşit vasiyet gibi oldu..."

Thilda Kemal Yaşar Kemal'in romanlarını çevirmekle kalmamış, yayınevleriyle kurduğu ilişkiler sayesinde de Avrupa ülkelerinde daha hızlı tanınmasını sağlamıştı. Bunda aristokrat ailesinin olduğu kadar entelektüelliğinin de payı vardı. Etkili bir eleştirmendi. Bu, tanınmış yazarların Türkiye'ye gelmesine aracılık ederken dostluklar da kurmasında etkili oldu. Arthur Miller en yakın dostlarından...

Thilda ve Yaşar Kemal çeviriye de ortak imza attılar, bu Albert Vidalie'in "Ayışığı

Thilda'dan öğrendiklerim

JÜLİDE ARAL

"Maltepe Askeri Cezaevi"nde tanıştım Thilda ile. O zaman ben, 21 yaşım tüm keskinliği, katılığı, hoyratlığı, coşkusu ve hamlığı içindeydim. Zamanla "mahpus arkadaşlığının" dostluğa dönüşmesi benim için "O gün"e kadar sürecek olan tam bir paylaşarak öğrenme, zenginleşme, deyim yerindeyse rehberlik alma sürecine girdi. Zira;

- Bir insan sevmenin ne demek olduğunu,
- Sevmenin çeşitli yönleri olup, sahiplenmenin ötesinde birlikte yaşamı üretmek var olmayı,
- Dayanışmayı,
- Sevdikleri için kendini geriye çekip onları öne çıkartabilmeyi,
- "Ben"i koruyarak "biz" olabilmeyi,
- Kadın olmayı, zarafeti, inceliği,
- Dostluğa, dostu özen göstermeyi,
- Dostluğun sorumluluğunu taşımayı,
- Bilgiyi paylaşmayı,

- Yaşananları metanetle, sabırla karşılayabilmeyi,
- Dürüst kalabilmeyi, gerektiği yerde tavır alabilmeyi,
- Zorluklarına rağmen "hayır" diyebilmeyi,
- Yaptığı işe tüm varlığını katmayı,
- Otodisiplini,
- Bir çiçeğin, bir böceğin adının doğru çevrilebilmesi için hiç üşenmeden bilmem kaç kitabı karıştırıp, sayısız telefonlar edebilmeyi,
- Yaşamın her alanındaki sorumluluklarımızı görmeyi,
- Bu toprakların insanı olmanın anlamını,
- Birlikte keyifli anlar geçirebilmeyi, ben hep onunla yaşadım.

"O gün" gasilhanenin kapısında Hoca'nın "Kızı yok mu yıkayacak?" dediğinde Emel'le (Emel Nalbant) birlikte "biz varız" deyip içeri girmek de o denli doğaldı.

Yeni bir şey duyduğumda, farklı bir şey tanıdık olduğumda, bazen bir şeyi başardığımda ya da zorlandığımda yahut ilk defa yürüdüğüm bir sokakta gördüklerimi veya yüzlerce kez geçtiğim bir yerde yeni fark ettiklerimi Thilda'ya anlatmaya hazırlanırken yakalıyorum kendimi. İşte o zaman onu çok özleyorum. Canım acıyor. Bana öğrettiği her şey için, yaşamıma kattığı tüm değerler için ona binlerce kez teşekkür ediyorum. ◀

Kuyumcuları'ydı. Yaşar Kemal kitapları başka dillere çevrilirken Türkçe'den yapılanlar başarısız olunca, Thilda Kemal'den izin alınarak, onun İngilizcesi temel alınmıştı. Yazar Mehmet Uzun, Thilda Kemal'in Yaşar Kemal'in romanlarının çevirisi için şöyle yazıyordu:

"... Yaşamlarını yazar eşlerinin başarısına vakfetmiş başka kadınlar da vardı elbette. Eşiyle birlikte intihar eden Zweig'in hanımı, Mann'ın, Mandelstam'ın, Nabakov'un eşleri ilk aklıma gelenler. Ancak Thilda Kemal'in tüm bunlardan bir farkı vardı, o, geri kalmış bir Müslüman ülkenin diliyle yazılmış, hiç bilinmeyen bir edebiyatı dünyaya taşıyordu. Hem de olağanüstü güçlü bir dil ile. Avrupalı yazar dostlardan, Yaşar Kemal'in yayıncılarından ve öteki çevirmenlerinden hep şöyle duymuşumdur; Yaşar Kemal'in İngilizce çevirileri olağanüstü güzel. Bir Shakespeare tadında."

Thilda, Yaşar Kemal ve Rasit Göğçeli bir arada...

Thilda, Yaşar Kemal ve Zülfü Livaneli...

Rasit Göğçeli, annesinin çevirisinin İngiltere'de ödüllendirildiğini anımsatıyordu:

"Prensipleri olan bir kadındı. Entelektüel bir kişiliği vardı. Özellikle İngilizce ve Fransızca'yı iyi bilirdi. İsveç'te kaldığı süre içinde bu dili bile öğrenmişti."

Thilda Kemal, 1971'de tutuklanmıştı. O günü arkadaşı, Sabahattin Eyüboğlu'nun eşi Magdi Rufer şöyle aktarıyor:

"Yaşar cezaevindeydi. Sabahattin, Tilda'ya her öğlen bizde yemek yiyeceksin demmişti. O da her gün gelip gidiyordu. O gün Yaşar'ı bırakmışlar, biz de birlikte kutlama yapmıştık. Akşam evlerimize dağıldık. Gece geldiler. Poliste çok gülmüştük, bir polis memurunun hareketlerini, ziyaretine gelen yeğeniyle konuşmasını dinlerken gülmemiz görülmesin diye başımızı masanın altına sokuyorduk. Sabahattin'i taşların üzerinde gördüğümüzde ise Thilda en az benim kadar üzülmüştü."

Cezaevi anıları uzundu. Örneğin hep aynı stil giyinen, parasal sorunlar bittiğinde de stilini değiştirmeyen Thilda Kemal'in cezaevi giysilerini diken Terzi Suat'tı. İşçi Partili Suat Hanım, Thilda için biri kahverengi, diğeri mor iki kimono dikmişti. Sonraki yıllarda da sabah kalkar kalkmaz uzun bir elbise giyecek, bir takı ya da eşarbi ihmal etmeyecekti...

Maltepe Askeri Cezaevi'nin Kadınlar Koğuşu'nda Thilda Kemal çeviri yapıyor, Azra Erhat anılarını yazıyor, Magdi Rufer ise kendisine ayrılan odada dostlarının getirdiği gramofonda müzik dinliyordu. Koğuşa

ZÜLFÜ LİVANELİ

Thilda Serrero.
Thilda Gökçeli.
Thilda Kemal.
Mathilda.
Tilda hâlâ, Tilda Teyze, Tilda Yenge.
Kısacası Tilda.
Herkesin dilinde farklı hitaplara kavuşan ve sadece ön adının söylenmesi bile kurum etkisi yaratan kültür insanı.
Kemal gibi dev bir soyadının altında bile ezilmeyen bir kişilik.
Âşık Veysel'in, Yaşar Kemal için "Aldı Tilda'yı-Fethetti dünyayı" demesine neden olan bir eş.
Ölümünün ikinci yılında Sevgili Thilda'yı nasıl anlatayım bilemiyorum doğrusu.
Çünkü prizmaya benzeyen insanlar çok kolay anlatılamaz. Prizmanın her yüzüne ayrı ışık düşer ve bunların tümünü birden kavramak zordur.
Niye ölüm yıldönümünde yazı yazıyorum?
Belki de o benim hiçbir doğum günümü unutmadığı ve dünyanın neresinde olursam olayım küçük hediyelerle hatırladığını belirttiği için.
Ama bu bir bahane.
Doğum günlerimi hatırlamasa da onun için yazacaktım, çünkü tanıdığım günden beri beni en çok etkileyen insanlardan biriydi Thilda.
12 Mart darbesinin en ağır günlerinden

Merhaba Sevgili Thilda

birisi.
Ben hapisten yeni çıkmışım, ortalıkta korku kol geziyor.
Basınköy'deki evde, yeni tanıdığım Yaşar Kemal'e türkülerimi çalıyorum. O da Çukurova köftesi yapıyor.
Kitaplarla kaplı salonun öteki ucunda bize pek de yüz vermeyen bir kadın, masaya oturmuş daktilosunu tıkırdatıyor.
Ama bir süre sonra sazın akorları durduruyor onu: Gözlüklerinin üstünden bakıyor ve "Çok ilginç bir accompaniment" diyor.
Hah işte. Yapmaya çalıştığım işi en iyi anlayan kişi bu.
Çünkü bağlamayı akor basarak çalıyor ve sese arpejle eşlik ediyorum. Bence yaptığım müziğin ilginç yönü bu. Ve gözlüklerinin üstünden bakan zarif hanım, bir iki tını duyduktan sonra işin kalbine gidiyor.
Bu işaret fişeginin başlattığı uzun sonraki dostluk yılları bana Thilda'nın ne kadar derin bir kültüre sahip olduğunu gösterecek.
İngiliz kültürünün amiral gemiliğinde Batı uygarlığıyla bütünleşen Thilda Kemal, Anadolu halk birikimine de en çok saygı gösteren insanlardan birisi. Bizleri hep Anadolu'ya yönlendiriyor, belki de yaptığımız işleri doğruluyor. Peki bir kültür kargaşası mı bu, bir yol yitirme mi?
Değil.
Ladino dilini, İngiliz klasiklerini, Fransızca'yı yerli kültürle harmanlayan ve bunda hiç gariplik görmeyen üst düzeyde bir kültür anlayışı.
Shelley'in ezbere okuduğu şiirinden Pir Sultan Abdal'a geçebilen ve bu şairler arasında örülmüş önyargı surlarını hiç mi hiç takmayan bir İstanbullu.
Bu İstanbullu sözüne mim koymak gerekiyor.

Thilda Kemal kimdir ve nedir diye soranlara derim ki "O İstanbullu bir Osmanlı aydınıydı."
Dedesı Abdülhamid'in sertabibi Jak Paşa olduğu için söylemiyorum bunu. Dünya kavrayışı açısından belirtiyorum.
Çünkü böylesine enternasyonal bir kültüre sahip olmakla, İstanbul'u ve Anadolu'yu, sanki aralarında yüzyılların biriktirdiği hiçbir çelişki yokmuşçasına bir araya getirebilmek kolay değil.
Üstelik bunu hiçbir zorlamaya yer vermeden, dünyanın en doğal davranışmış gibi yapmak ancak "cihanşümül" bir kültür kökeniyle mümkün.
Yani taşrahılığın tam tersi olan bir dünya görüşüyle.
Sanki bu yazıyı bitirdikten sonra telefona sarılacağımı, hayatımda en çok aradığım, yıllar boyu her gün birkaç kez çevirdiğim numarayı yani 540 54 74'ü çevireceğim ve sevgili Thilda'ya "Samsat'lı Lukianos hangi yüzyılda yaşamış?" diye soracağım; o cevap verecek, teşekkür edeceğim.
Biraz sonra yine arayıp "Kusura bakma Thilda diyeceğim hani sen bana bir şiir okumuştun: Arthur O'Shaughnessy'nin 'We are the musicians' şiiri. Bana onu yazdırabilir misin?"
O yine cevap verecek.
Çünkü bizim gibi "düş kuranlara" yardıma adanmış kendisini.
Ama telefonu açıp, bütün bir lahanayı nasıl dolduracağımızı ve üstüne nasıl karanfil koyacağımızı sorduğunuz zaman da cevabı hazır. (Biraz gülerek de olsa)
Çünkü bu yemekleri çok güzel yapıyor. Hadi bakalım; yazı bitti.
Şimdi telefonu çevirip iki yıldır aklımda biriken soruları bu unutulmaz dosta sorma zamanı.
Merhaba Sevgili Thilda! ◀